

preglasijo komentariji z etskimi pogledi stroke v skladu s političnim znanjem paradigme. Pod vprašaj postavlja strokovno nevtralnost pri vrednotenju pobud za vpis v Register nesnovne kulturne dediščine ali oblikovanju nominacij in filmov za vpis na Unesco. Trdi, da je bolj pošteno razkriti lastna stališča, izbire, raziskovalne pristope, etične zadržke, lastni habitus in slepe pege, če smo le sposobni take refleksije.

Knjigo priporočam v branje vsem raziskovalcem, ki se v okviru dediščinskih študij in njihovih kritičnih pristopov ukvarjajo z raziskovanjem nesnovne kulturne dediščine in refleksijo o tem konceptu. Prav tako je dragoceno branje za strokovnjake, ki v okviru muzejev, Ministrstva za kulturo, zavodov, parkov, šol, univerz in nevladnih organizacij dejavno sodelujejo v procesih dediščinjenja. Ključna pa je tudi za nosilce dediščine, ki v svojih kulturnih praksah ohranjajo, varujejo in razvijajo znanja in dosežke iz preteklosti, ter za študente, ki se usposablajo za razumevanje, raziskovanje, interpretacijo in etično rabo dediščine za razvoj. Knjiga tako pomembno prispeva k razumevanju dediščine kot dinamičnega, večglasnega in družbeno odgovornega procesa, ki odpira prostor za nujen dialog med teorijo, prakso in etiko.

Jasna Fakin Bajec

Jaka Repič in Marija Uršula Geršak (ur.): *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2025, 280 str.

Branislava Sušnik v slovenski etnologiji in kulturni antropologiji že dolgo ni (več) neznano ime. K ohranjanju spomina na njeno življenje in delo so prispevali številni raziskovalci in raziskovalke, ki so, zlasti od devetdesetih let prejšnjega stoletja, obširno pisali o njej in njenih terenskih izkušnjah, do določene mere pa tudi pretresali njen znanstveni prispevek (Čeplak Mencin 1997; Debeljak 1958, 1976; Mislej 1993; Mizerit 2018; Peris 2014; Repič 2021, 2022; Rijavec 2000; Saksida 2012; Telban 1993; Telesca 2022; Terčelj 2021; Vasle 2013; idr.). Zanimanje za to markantno znanstvenico se je razmahnilo zlasti okoli leta 2020, ko smo obeleževali stoletnico njenega rojstva. Ob tej priložnosti so se poglobile vezi med Etnografskim muzejem dr. Andrés Barbero v Paragvaju in Slovenskim etnografskim muzejem – slednji je pripravil razstavo *La Doctora: Življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju* in publikacijo *La Doctora: Branislava Sušnik (1920–1996): Življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju* (Palaić 2020). S kontinuiranim vzdrževanjem spomina – zlasti v kontekstu njenih rodnih Medvod – se, tudi z umetniškim pristopom, že vrsto leto ukvarjata Barbara Pregelj in Francisco Tomsich (2020). Poleg uvodoma omenjenih raziskav, pobud in predstavitev je v letih 2019 in 2020 potekal ciljni raziskovalni projekt »Dr. Branislava Sušnik in sodobniki – ambasadorji slovenske znanosti v Južni Ameriki«, ki predstavlja tudi začetke pričujočega zbornika. Dejstvo je torej, da zgodba *La Doctore* navdihuje – in ko se seznanjamo s poglavji njenega življenja, od povojne emigracije v Južno Ameriko, delovanja pri Šolskih sestrach v Argentini do kasnejših etnografskih odprav v Zahodnem Paragvaju, kakor tudi njenega vodenja Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero in predavanj na Nacionalni univerzi v Asunciónu – se včasih zazdi, da beremo filmski scenarij. Podoba samosvoje,

trmaste Slovenke, ki – Stroessnerjevi diktaturi navkljub – v težko dostopnih območjih Chaca raziskuje staroselske skupnosti, se skorajda avtomatično preobraža v mit.

Ob tem zagotovo nepopolno skiciranem uvodnem kontekstu se porajata zlasti dve vprašanji, s katerima bralec ali bralka vstopa v branje zbornika *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev*. Prvo je naivno vprašanje, ali niso bili njeno delo in raziskave v predhodnih objavah že dodobra preučeni in predstavljeni, drugo pa je, kako poglobljati interes za Branislavo Sušnik in se ob tem izogniti mitologizaciji in idealizaciji lika La Doctore. Ob prebiranju zbornika sem torej zasledovala dve izhodišči. Zanimalo me je, kako so avtorji in avtorice umestili svoje prispevke v kontekst dosedanjih raziskav, predvsem pa kako sta to naslovila urednika na idejni in strukturni ravni celotne publikacije. Moje drugo bralsko izhodišče pa je bilo, kako besedila plujejo med čermi romantizacije Sušnikove in hkrati ne ignorirajo dejstva, da gre za samosvojo, fascinantno antropologinjo. Preden preidem k implikacijam teh izhodišč, velja omeniti, da zbornik ponuja tudi vrsto drugačnih »vstopov« in branj, ki bi seveda preokrenili fokus recenzijskega premisleka v nič manj bistvene interpretacije.

229

Že struktura poglavij in sklopov razgrne dejstvo, da je publikacija zastavljena zelo široko: po uvodnem poglavju urednikov, Jake Repiča in Marije Uršule Geršak, sledi sklop o jezikovni in etnični podobi Paragvaja. Prvo poglavje tako prinaša sicer zgoščen, a izredno dragocen premislek o širših zagatah, s katerimi se srečamo v številnih kontekstih (predvsem neevropske) etnologije in antropologije – o zapisovanju, slovenjenju in poenotenju imen ljudstev, etničnih skupin in skupnosti. Urednika sta se namreč problematike kakofonije zapisovanja lastnih imen lotila v sodelovanju s Heleno Dobrovoljc in Marto Kocjan Barle, sodelavkama Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU. Prispevek tako ponuja jezikoslovno utemeljene rešitve zapisovanja staroselskih ljudstev in skupin Paragvaja in širšega območja, hkrati pa izpostavlja tudi širši problem odnosa do imen ljudstev in njihovega podomačevanja v antropoloških besedilih. Jezikovno sliko Paragvaja, ki ima ustavno določena dva uradna jezika, španščino in jezik gvarani, razgrne Jasmina Markič. Med drugim se posveti jezikovnim posledicam stika med gvaranščino in španščino oziroma kastiljščino, saj oba jezika vplivata drug na drugega. Hkrati pa bralca ali bralko, ki se morda o jeziku gvarani pouči prvič, seznani tudi z dejstvom, da je nekaj besed iz jezikovne skupine tupi gvarani »našlo pot v slovenščino« (Markič 2025: 58), denimo ananas, jaguar in piranha. Razumevanje jezikovnih okoliščin Paragvaja – vključno s špansko-gvaranskim bilingvizmom – nenazadnje sledi tudi usmeritvi Branislave Sušnik, ki je pri svojem pristopu izhajala tudi iz poglobljenega preučevanja jezikov ljudstev, ki jih je raziskovala.

V drugem sklopu se fokus od etnično-jezikovne slike premakne k družbenim in zgodovinskim kontekstom, ki so zaznamovali Paragvaj v drugi polovici dvajsetega stoletja, ko je tam delovala Branislava Sušnik. Prva dva prispevka tega sklopa so prispevale paragvajska antropologinja Marilin Rehnfeldt ter Adelina Pusineri in Raquel Zalazar, sodelavki Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero. Prva se osredinja predvsem na začetna terenska raziskovanja Branislave Sušnik v Paragvaju, ki jih obravnava v kontekstu tedanjega razvoja in ideoloških podstatí paragvajske antropologije. Zaslutimo lahko, da se je Sušnik morala tem okoliščinam do določene mere prilagoditi, obenem pa se jim je vseskozi tudi upirala. Pusineri in Zalazar pa v prispevku med drugim razgrneta

z metodološkega stališča izredno zgovorna ozadja priprav, organizacije in izvedbe njenih zgodnejših terenskih odprav, vključno z nekaterimi finančnimi in logističnimi podrobnostmi. Marija Uršula Geršak se okoliščinam delovanja Branislave Sušnik približa skozi perspektivo vloge žensk in nacionalističnih diskurzov, ki so ideje o pomenu žensk v povojnem Paragvaju konstruirali v skladu s tedanjimi političnimi potrebami. Avtorica ta kontekst kontrapunktira s pisno dediščino dopisovanj Branislave Sušnik s sestro, mamo in Tinetom Debeljakom ter s tem pokaže na številna protislovja med družbenimi idejami in živeto resničnostjo. Zadnji prispevek v sklopu obravnava raziskovalnikino sodelovanje s slovenskimi Šolskimi sestrami sv. Frančiška Kristusa Kralja, ki so delovale v misijonih v Argentini in Paragvaju – v okviru teh sodelovanj je Branislava Sušnik namreč pridobila pomembne etnografske izkušnje, objavila prva poročila s terena ter prišla v stik z Andrésom Barbero, s čimer se ji je, kot pokaže Irene Mislej, odprla nadaljnja karierna pot.

Prva dva sklopa zbornika lik in delo Branislave Sušnik uokvirjata v jezikovne, družbene in deloma tudi biografske kontekste, tretji pa se posveča premisleku o njenih znanstvenih vprašanjih in pristopih – ta pretresanja so lahko precej kočljiva, hkrati pa so za celovitejšo obravnavo raziskovalnikine zapuščine nujna. Prispevki v tem sklopu kažejo na z današnjega vidika izredno širok spekter njenih antropoloških zanimanj, ki jih je utemeljevala z bogatimi etnografskimi gradivi. Aleksandra Saksida denimo izpostavlja, da je Branislava Sušnik raziskovala spremembe *v načinu življenja staroselcev* zato, ker se je tudi sama morala prilagoditi »novemu prostoru, ljudem in odnosom« (Saksida 2025: 167), zaradi česar naj bi bila dovzetnejša za primerljive procese, ki jim je bila priča na terenu. O antropologiji sprememb pišeta tudi Federico Bossert in Diego Villar, ki med drugim izpostavljata, da lahko njeno nagnjenje h kovanju številnih težko razumljivih neologizmov in slogovnemu eklekticizmu razumemo tudi kot odziv na procese kulturnih sprememb, ki jih je skušala pojasniti. Področja raziskovanja Branislave Sušnik so v mnogočem izrazito sodobna – poleg že omenjenega osredinjanja na kulturne in družbene spremembe v preučevanih skupnostih jo je namreč zanimalo tudi, »kaj pomeni biti človek«, torej ontološki temelji miselnih svetov staroselcev. O tem razpravlja Jaka Repič, ki med drugim predstavi tri v delih Branislave Sušnik temeljne koncepte – animizem, preslepitev in silo. S pomočjo teh konceptov jasneje prepoznamo dejstvo, da se je Sušnik posvečala vprašanjem »vzpostavljanja odnosov med bitji, ki poseljujejo neposredno življenjsko okolje« (Repič 2025: 221) – kar pa so vprašanja, ki, sicer terminološko nekoliko predrugачeno (večvrstnost, perspektivizem, princip delovanja oz. tvornost), ostajajo v jedru antropologije tudi danes. Marija Mojca Terčelj z razlago totemizma, o katerem je Branislava Sušnik pisala pri Čamakokih in v nekaterih kasnejših kulturno-zgodovinskih študijah, pokaže na aktualnost njenih raziskav. Razpravlja namreč, da se njena zanimanja za staroselska dožemanja narave in za transformacije teh dožemanj v marsičem dotikajo tudi sodobnih antropoloških tem, soočenih z drastičnimi okoljskimi spremembami.

Zaključni sklop tvori zgolj prispevek Barbare Pregelj in Francisca Tomsicha, ki ga zato lahko beremo tudi kot svojevrstni sklepni pogled. Avtorja se namreč ne ukvarjata z neposrednimi konteksti življenja in raziskovanja Branislave Sušnik ali z znanstveno vrednostjo njenih del, temveč bralca ali bralko usmerita k vprašanju spomina, pozabe, obeleževanja in (simbolnega) vračanja raziskovalke v rodno Medvode. Predstavita namreč raziskavo »Moradas de Branislava Susnik / Bivališča Branislave Sušnik«, ki združuje

večnačinske, inter- in transdisciplinarne pristope, katerih pomembna razsežnost je umetnost, mednarodno povezovanje in pripoznavanje množstva identitet, ki jih je zavzemala raziskovalka.

Tudi s hitrim preletom vsebinskih poudarkov zbornika vidimo, da je urednikoma uspelo zajeti širok in precej celovit pogled na razvejane življenjske in raziskovalne poti Branislave Sušnik ter učinkovito predstaviti različne pristope, ki se porajajo ob soočanju z njenim delom in nenazadnje tudi z njenimi reprezentacijami. V tem kontekstu je zgovorna tudi naslovnica, s katere nas La Doctora nekoliko trmasto, morda celo hudomušno opazuje. Pa vendar gre za podobo na znamki Pošte Paragvaja iz leta 2005. Pomenske plasti besede znamka zadobijo ob zavedanju dediščine lika Branislave Sušnik dodatne prizvoke in nas utrujejo v oceni, da gre za premišljeno, kritično zastavljen in antropološko izzivalen zbornik, ki se obeh izhodišč, izpostavljenih v začetku pričujoče recenzije, dodobra zaveda in ju tudi sproti naslavlja. Tako elemente, v katerih nemara zaslutimo tendenco mitologizacije lika raziskovalke – ti so vezani zlasti na njene etnografske podvige in nenavadne značajske poteze – dopolnjujejo razmisleki o družbenih in kulturnih kontekstih Paragvaja, ki omogočajo, da njeno življenjsko pot razumemo vpeto v širše silnice. Za celovitejše poznavanje raziskovalkega dela so ključni tudi prispevki, ki osvetljujejo njene znanstvene uvide. Vseeno pa bi bili dobrodošli tudi pogledi sodobne arheologije, etnolingvistike in kulturne zgodovine, ki bi lahko njene raziskave ovrednotili tudi s stališča ved, v katere se je pogosto usmerjala. S tem si odgovarjam na izhodiščno skepso, ali ni bilo o Branislavi Sušnik vendarle že »dovolj« povedanega. Ne le, da zbornik ta zadržek ovrže, temveč vsaj implicitno nakaže tudi na vrzeli, ki so ostale odprte za prihodnja soočanja z znanstveno zapuščino Branislave Sušnik.

Tukaj bi seveda lahko naredili piko, vendar si omembo zaslužita še vidika, ki pomembno vplivata na bralsko izkušnjo. Prvi je dejstvo, ki je za tovrstne zbornike skorajda neizogibno – da se namreč nekateri biografski in zgodovinski podatki, pa tudi poante, ki izhajajo iz njihove interpretacije, do določene mere ponavljajo. Verjetno sta urednika to dopustila ob zavedanju, da se prispevki v zbornikih pogosto berejo posamično, brez pregleda celotne publikacije in torej morajo delovati tudi kot samostojne enote. Po drugi strani pa k izkušnji branja celotnega zbornika, ki naj bi presegal zgolj premišljeno zasnovan niz posamičnih poglavij, prispevata tako dovolj strnjen in hkrati vsebinsko prepričljiv uvodnik kot zemljevidi, pisma in bogato slikovno gradivo. Zlasti slednje, pridobljeno iz arhivov Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero in Slovenskega etnografskega muzeja, dokazuje, da so medinstitucionalna sodelovanja dragocena ne le pri razstavnih, temveč tudi knjižnih projektih.

REFERENCE

ČEPLAK MENCIN, Ralf

1997 In memoriam: Dr. Branislava Sušnik 1920–1996. *Etnolog* 7: 461–463.

DEBELJAK, Tine

1958 Srečanje z raziskovalko indijanskih plemen dr. Branko Sušnikovo. *Meddobje* 4 (4): 319–324 (ponatis leta 2018 v *Meddobje / Entresiglos* 52 (1–4): 43–50).

1976 Dr. Branislava Sušnik: Raziskovalka indijanskih plemen. V: M. Stare (ur.), *Zbornik Svobodne Slovenije 1973–1975: V tridesetem letu našega zdomstva, 1945–1975*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 299–305.

MARKIČ, Jasmina

- 2025 O paragvajski španščini. V: J. Repič in M. U. Geršak (ur.), *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 49–65.

MISLEJ, Irene

- 1993 Dr. Branislava Sušnik, slovenska antropologinja v Paragvaju: Nedokončana zgodba. *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu* 40: 266–271.
1998 Dr. Branislava Sušnik (1920–1996): Slovenska znanstvenica v tropskem Paragvaju. *Traditiones* 27: 275–281.

MIZERIT, Tone

- 2018 Branka Sušnik. *Meddobje / Entresiglos* 52 (1–4): 38–42.

PALAIĆ, Tina (ur.)

- 2020 *La Doctora: Branislava Sušnik (1920–1996): Življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

PERIS, Carlos

- 2014 *Branislava Susnik: La antropóloga del Paraguay*. Asunción: El Lector.

PREGELJ, Barbara in TOMSICH, Francisco (ur.)

- 2020 *Bivališča Branislave Sušnik: Dokumenti, besedila, podobe, pričevanja*. Medvode: Malinc.

REPIČ, Jaka

- 2021 Podobe Branislave Sušnik med Slovenci v Argentini: Migracija, življenje v Paragvaju in povezave z domovino. *Dve domovini / Two Homelands* 53: 11–26.
2022 Branislava Sušnik kot raziskovalka staroselskih ljudstev v Paragvaju: Refleksija njenega življenja in temeljnih antropoloških vprašanj. V: S. Lunaček Brumen, T. Palaić in M. Veselič (ur.), *Prepletenost svetov: Zgodovine in refleksije zunajevropskih raziskav v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena založba Univerze v Ljubljani, 183–206.
2025 Animizem, perspektivizem in večvrstna družba v zgodnjih raziskavah Branislave Sušnik. V: J. Repič in M. U. Geršak (ur.), *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 203–225.

RIJAVEC, Maja

- 2000 *Dr. Branislava Sušnik – Slovenska znanstvenica v Paragvaju: Diplomaska naloga* (Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani). Ljubljana: [M. Rijavec].

SAKSIDA, Aleksandra

- 2012 Antropologija Branislave Sušnik. *Monitor* 14 (2): 33–69.
2025 Branislava Sušnik med paragvajskimi staroselci. V: J. Repič in M. U. Geršak (ur.), *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 155–173.

TELBAN, Blaž

- 1993 »Bicho raro« paragvajskih ravnic ali srečanje z dr. Branislavo Sušnik. *Etnolog* 3: 205–214.

TELESCA, Ignacio

- 2022 El concepto de mestizaje en la obra de Branislava Susnik. *Res Gesta* 46: 219–247. <<https://revistas.uca.edu.ar/index.php/RCES/article/view/4231>> [20. 10. 2025].

TERČELJ, Mojca Marija

- 2021 Zamolčana znanstvenica: Doprinos dr. Branislave Sušnik k raziskovanju staroselskih kultur Paragvaja. *Dve domovini / Two Homelands* 53: 27–44.

VASLE, Mirko

- 2013 *Científicos eslovenos a través del tiempo*. Buenos Aires: Editorial Baraga del Centro Misional Baraga.